

формированих духовних цінностей, 56,9 % – не достатньо чітко. Крім того, в'яснено, що більшість спортсменів думає, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості. Аналіз відповідей показав, що гандболісти різного майстерства не завжди добре орієнтуються в сутності понять самовиховання та духовних цінностей. В ході дослідження виявлено, що більшість опитаних студентів вважають, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості. Встановлено, що 51,1% студентів-гандболістів позитивно ставляться до самовиховання духовних цінностей; 32,7 % – нейтрально і 16,2 % – негативно. Крім того, в'яснено, що більшість опитаних студентів-гандболістів різного майстерства не мають достатнього досвіду роботи над собою в плані самовиховання духовних цінностей.

Ключові слова: самовиховання, спортсмен, гандболіст, особистість, духовні цінності.

Leonid Hnitetskiy. Self Education and its Role in the Spiritual Values Forming by Handball-Students. The article deals with selfeducation and its role in the spiritual values forming by handball-students. The results show that 43,1 % of handball-students in question have clear understanding of the role of self education in the spiritual values forming, other 56,9 % – do not. Many handball-students consider that handball classes have a great positive influence on spiritual values forming of the personality. The majority of the handball-students (51,1 %) have positive attitude towards selfeducation of spiritual values; 32,7 % – of the respondents have the neutral and 16,2 % – the negative attitude towards it. Besides, the questioning showed that the majority of handball-students with different master degrees do not have enough experience in providing the selfeducation of spiritual values.

Key words: selfeducation sportsman, handball player, personality, spiritual values.

УДК 378:796

Анатолій Войнаровський

Історичні передумови педагогічного керівництва студентським спортом у вищих навчальних закладах України

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальною залишається проблема розвитку галузі освіти, її модернізація та подальша діяльність із покращення роботи вищих навчальних закладів. Про це свідчать не лише останні законодавчі акти Міністерства освіти і науки, але й останні наукові публікації, які розкривають проблеми фізичного виховання, педагогічного контролю та спеціального управління з розвитку фізичної культури у вищих навчальних закладах України [3, 237–239].

Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема педагогічного керівництва студентським спортом ще недостатньо висвітлена в наукових і спеціальних виданнях.

Зв'язок із науковими темами. Роботу виконано згідно з планами вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 02.09.2010) «Педагогічний контроль за розвитком студентського спорту ВНЗ України»

Мета дослідження – аналіз системи підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту й виокремлення напрямів соціального управління.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із 1991 р. ми живемо й працюємо в новій країні, із новими законами, атрибутами державності та зі своїм світоглядом. Українська нація – самодостатня частина світової спільноти.

Усі зміни, які зумовлені переходом країни до ринкової економіки та які спровокували необхідність наукового втручання в процеси, пов'язані з пошуком нових видів, форм і методів цих змін, яких потребує система вищої освіти, а також галузь фізичної культури та спорту.

Ми з упевненістю можемо зазначити, що керівництво всіма цими процесами – дуже складний шлях наукового підходу до розв'язання проблем, які наявні, на жаль, нині.

Потрібно відзначити декілька етапів:

I – точковий (проб і помилок);

II – проведення систематизованого аналізу чинного законодавства керівництва студентським спортом;

III – здійснити порівняльний історичний аналіз педагогічного керівництва розвитку студентського спорту України.

Студенти протягом століть у всіх ВНЗ світу прагнули (а це 90–95 %) отримати якісну професійну освіту. Часто-густо це прагнення було підкріплене й високою платою за освіту (що актуально й сьогодні). Більшість студентів, які навчаються на контрактній формі, хочуть отримувати не лише найкращі знання, а й низку послуг, які вони можуть одержати в закладах освіти (Інтернет, бібліотеки, їдальні, гуртожитки, спортивні комплекси тощо). Потрібно відзначити, що в українських ВНЗ (III–IV ступенів) постійно відбувається багато конкурсів і змагань найрізноманітнішого напрямку (навчального, наукового, спортивного, культурного й ін.).

Сама спортивна діяльність студентів, пізніше – їх участь у спортивному процесі, може проходити лише в добровільній формі. Це дуже специфічна сфера розвитку особистості студентів, яка вимагає від них абсолютної концентрації всіх сил, як духовних, розумових, так і фізичних.

Ще потрібно відзначити, що не всі вітчизняні ВНЗ мають спортивну базу, яка б відповідала хоча б на 50 % закордонним аналогам у цій сфері. А серед приватних закладів нестача спортивних баз, залів, басейнів узагалі сягає 90 %.

Багатогранність самої дисципліни «Спорт» полягає не тільки в досягненні нею самого спортивного результату – перемоги в змаганнях або встановлення спортивного рекорду. Існує ще багато специфічних функцій у спорті. Це як частина виховання сміливості, волі до перемоги, стійкості до негативних впливів на характер студентів тощо.

Також студентство використовує заняття спортом як частину системи, яка допомагає в науці, освіті, пізнанні світу (поїздки за кордон для участі в змаганнях, туризм, обмін делегаціями) і є можливою покращити своє фінансове становище. Знаємо, що частина видів спорту, таких як футбол, баскетбол, теніс, дуже добре фінансується не лише спортивними організаціями, але й спонсорами та рекламодавцями, а золота олімпійська медаль приносить (більшість діючих спортсменів і паролімпійців є студентами) 100 тис. дол. та звання заслуженого майстра спорту, що автоматично дає право на дострокову пенсію й різні пільги.

Дуже важливо весь цей напрям змагальної діяльності студентів, які об'єднані між собою однією метою – перемогою, – віднести до забезпечення педагогічних підходів до розвитку керівництва студентським спортом над найбільш простою споживчою стороною – фінансовою [2, 4–6].

Не все можна вимірювати грішми, також потрібно стимулювати прагнення студентів до їхнього основного завдання – навчання, спорту, науки активної життєвої позиції.

Історичний досвід підказує, що під час змагальної діяльності в будь-якій сфері життя є особливі шляхи та механізми, які дають змогу вносити дієві способи управління в будь-якій царині громадського життя, навіть можливість керувати. Солон з Афін (V ст. до н. е.) відомий як перший, хто законодавчо став регулювати не лише питання державного утворення, а й розвиток змагальної діяльності серед греків у дусі «агоністики». Нині ми отримуємо багато визначень, які трактують сам термін керівництва, такі науки, як економіка, або термін керівництва економічних знань у студентів (А. Нісімчук, В. Смолюк, В. Зайчук), правове управління (В. Маслов, О. Шпак, К. Валькер, Р. фон Моль). В історико-філософському аспекті її торкалися І. Зязюн, В. Кремінь, В. Луговий, О. Сухомлинська, В. Шадрікова, І. Яковлев та ін. Політологія розуміє управління як вплив на суспільство з боку держави політичними методами. У тлумачному словнику В. Даля сам термін «керування» означає правити, направляти, бути господарем, розпорядником [4, 417].

У кібернетиці управління виступає й характеризується як процес циркуляції та зміни отриманої інформації в системах. А ось американське визначення поняття керування: «Управління – робити щонебудь руками інших, тобто той, хто робить, не керує, хто керує – не робить». Ще краще про управління висловився П. Ф. Друкер: «Управління – це процес планування, організації, мотивації та контролю, необхідний для того, щоб сформувати й досягати цілей організації. Це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізовану юрбу в ефективну цілеспрямовану та продуктивну групу» [6, 5]

На нашу думку, найбільш доречним для характеристики терміна «управління» є «вплив», який ми розуміємо як реальний вплив управління на розум, поведінку й діяльність людей.

Ми також підтримуємо думку вчених М. І. Золотова, М. Кутепова, М. Кричфалушія, С. Сейранова, котрі розглядають термін «управління» «як один із елементів організованих систем – біологічних, соціальних та ін.», основною думкою якого є систематичний вплив на будь-який об'єкт (людина, державна установа, автомобіль) [5, 518]. На нашу думку, управління – це постійний вплив суб'єкта на об'єкт для організації діяльності, направленої на виконання певних завдань і досягнення конкретної цілі. А мета управління – бажаний і необхідний стан системи, який повинен бути досягнутий.

Розглядаючи управління як сферу діяльності людей, багато вчених (К. Маркс, С. Бочарова, Б. Ломов, Г. Щукіна) – і ми з ними згодні – характеризують його як певний вид діяльності людини.

А сама об'єктивна необхідність виконання цього пізнання дійсності, що нас оточує, породжує можливість соціального управління. А це можливо за умов володіння певними знаннями.

Зміни, які відбуваються в економічному суспільстві на ґрунті розвитку ринкових відносин, передбачають зміни самого складу діяльності управління у сфері фізичної культури та спорту. Нами виявлено необхідність у зміні односторонніх підходів до розвитку фізичної культури й розвитку спорту високих досягнень. Так, у самому управлінні фізична культура та спорт будувалися за відомчим принципом. Часто спортсмени повинні були вступати в комсомол і комуністичну партію, виступати лише за своє відомче спортивне товариство й більш ні за кого. Про переїзд у закордонні клуби взагалі не йшлося, це вважалося державною зрадою (хоча приклад фігуристів, хокеїстів, шахістів був заразливим).

Ми вважаємо, що до основних законів соціального управління, які проявляються і в управлінні розвитком спорту в Україні, потрібно віднести такі закони:

- необхідної різноманітності;   – інтеграції управління;
- спеціалізації управління;   – економії часу.

На базі всіх цих законів можемо сміливо сформулювати принципи управління людської діяльності й підібрати потрібні методи, які нам необхідні для досягнення поставлених цілей.

До основних принципів соціального управління можемо віднести колегіальність при обговоренні в прийнятті рішень, науковості соціального управління, мотивації праці (стимуляція), відповідальності за результат. Принципи у відомому розумінні носять імперативний характер, їх не вибирають, їм слідує.

Також розглядаючи діяльність людей, спрямовану на розв'язання завдань і досягнення цілей у царині спорту, зумовлену необхідністю комплексного підходу, простежуємо, що все зводиться до такого: коли певна група людей об'єднана в одну команду, унаслідок якихось своїх цілей і намірів розв'язати якраз саме свою проблему, вимушена виконувати загальне завдання, яке стоїть перед цим об'єднанням (командою), що нині могло й не входити в їхні інтереси. У цьому й полягає одна із найважливіших особливостей соціальної системи (створюючи її з однією метою, ми повинні розв'язувати й деякі інші завдання) [7, 60–62].

Аналіз педагогічного та соціального управління дає змогу виявити загальні умови, які уможливають збільшення їхньої ефективності функціонування (фінансове, кадрове, наукове, розробка нормативно-правової бази тощо).

Упровадження вищезгаданих положень і принципів педагогічної системи можливе за умов усебічного реформування системи вищої освіти відповідно до вимог Болонського процесу [1, 221].

При величезній кількості сучасних концептуальних і теоретико-методичних підходів до процесу сучасної спортивної освіти простежуємо їх тісний зв'язок між собою.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Потрібно вивчити та теоретично усвідомити отриманий обсяг знань на практиці й на його основі добиватися єдності вмінь та знань у змагальній діяльності студентів.

Слід проводити аналіз діючих тенденцій і на їх основі виводити перспективні пріоритетні напрями студентського спорту, добиватися перерозподілу ресурсів в інтересах людини, суспільства й держави, а для цього коректувати мету та завдання змагальної діяльності, проводити практичну перевірку концепцій, робити експертну оцінку управлінських рішень (впливу) на розвиток студентського спорту, розробити короткострокові програми розвитку студентського спорту та механізми їх реалізації, забезпечувати педагогічні умови, які сприяють покращенню соціальної адаптації студентів до змагальної діяльності.

Отже, педагогічне керівництво розвитком студентського спорту є системою цілеспрямованих взаємодій педагогічних знань на зміну змагальної діяльності студентів у новий стан або підтримка його в певному режимі.

Джерела та література

1. Андрущенко В. П. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, Ю. Л. Маліновський. – К. : НПУ ім. Драгоманова, 2004. – С. 221.
2. Войнаровський А. Технологія формування економічних знань у студентів : [монографія] / А. Войнаровський. – Луцьк : Вид-во ВОД, 2004. – С. 4–6.
3. Войнаровський А. Педагогічний контроль за розвитком студентського спорту в ВНЗ України : [монографія] / А. Войнаровський. – Луцьк : Волиньполіграф, 2014. – С. 237–239.
4. Даль В. Толковий словарь живого великорусского языка / В. Даль. – М. : [б. и.], 1997. – Т. 4. – С. 417.
5. Зотов М. И. Настольная книга спортивного менеджера // М. И. Зотов, М. Е. Кутепов, С. Г. Сейраков. – М. : Физкультура, образование и наука, 1997. – С. 518.

6. Павлютенков Е. М. Мистецтво управління школою / Е. М. Павлютенков. – Х. : Основа, 2011. – С. 5.
7. Пономарев Н. И. Социальная переориентация физической культуры и спорта России, итоги и перспективы / Н. И. Пономарев. – 1998. – С. 60–62.

Анотації

Аналізується стан педагогічного керівництва студентським спортом, його філософсько-педагогічні аспекти. Установлено, що головним недоліком цієї проблеми є те, що безліч напрямів (філософські, політичні, економічні, кібернетичні) не об'єднані в одне ціле в завданні керівництва спортом у вищих навчальних закладах. У статті також розкрито проблематику педагогічного керівництва студентським спортом, показано етапи розв'язання цієї проблеми: I – точковий; II – систематичний аналіз чинного законодавства; III – порівняльний історичний аналіз. Розкрито трактування терміна «керівництво» в різних напрямках життєдіяльності такими науковцями, як А. Нісімчук, І. Смолюк, В. Маслов, О. Шпак, К. Волькер, І. Зязюн, В. Кремін, В. Шадріков. Ефективне розв'язання цієї проблеми може бути за умови реалізації різних напрямів в одне ціле або в одну програму щодо вирішення наболілих питань у фізичному вихованні студентської молоді.

Ключові слова: фізичне виховання, студентська молодь, спорт, проблеми, керівництво.

Анатолий Войнаровский. Исторические предпосылки педагогического руководства студенческим спортом в высших учебных заведениях Украины. *Анализируется состояние педагогического руководства студенческим спортом, его философско-педагогические аспекты. Установлено, что главным недостатком данной проблемы является то, что множество направлений (философские, политические, экономические, кибернетические) не объединены в одно целое в задании руководства спортом в высших учебных заведениях. В статье также раскрыта проблематика педагогического руководства студенческим спортом, показано этапы ее решения: I – точечный; II – систематический анализ действующего законодательства; III – сравнительный исторический анализ. Раскрыта трактовка термина «руководство» в различных направлениях жизнедеятельности такими учеными, как А. Нисимчук, И. Смолюк, В. Маслов, А. Шпак, К. Волькер, И. Зязюна, В. Кремин, В. Шадриков. Эффективное решение данной проблемы может быть при реализации разных направлений в одно целое или в одну программу по решению наиболее важных вопросов в воспитании студенческой молодежи.*

Ключевые слова: физическое воспитание, студенческая молодежь, спорт, проблемы, руководство.

Anatoly Voynarovsky. Historical Background of Pedagogical Management of Student Sports in Higher Educational Institutions of Ukraine. *The state of educational leadership of student sport, its philosophical and pedagogical aspects. Found that the main drawback of this problem is that many areas (philosophical, political, economic, cybernetical) is to unit in the task management sports in higher education institutions. The article also revealed problems of pedagogical management student sport, stage shows and solve this problem – a point; II – a systematic analysis of the current legislation; III – comparative historical analysis. Exposed-term treatment guidance in different areas of life such scholars as A. Nisimchuk, I. Smolyuk, V. Maslov, O. Shpak, K. Volker, I. Zyazyun, V. Kremin, V. Shadrikov. Effective solutions to this problem may be a realization different approaches in one piece or in one program to address urgent issues in physical education students is.*

Key words: physical education, students, sports, issues, management.